

Vajdasági óvodások szociálisprobléma- megoldása – Egy pilotmérés eredményei

Szítás Teodóra

Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Absztrakt

A szociálisprobléma-megoldás a személyközi problémák megoldására irányuló komplex – kognitív, érzelmi és viselkedéses – folyamat, melynek Chang és munkatársai (2004) elkülönítik orientációs (viszonyulási) és megoldói (racionális, impulzív, elkerülő) részeit. Az óvodások életkori nyelvi-kognitív sajátosságaiból, valamint az ezeket figyelembe vevő mérőeszközök jellemzőiből kifolyólag kevés információ áll rendelkezésünkre e korosztály szociálisprobléma-megoldásáról. Korábbi kutatások bizonyítják, hogy az óvodások esetében triangulációval megbízhatóbb adatok szerezhetők. Mindezek alapján a kismintás (N=38) mérésnek két fő célja volt: (1) vajdasági óvodások (4–6 évesek) szociálisprobléma-megoldásáról alkotott szülői és pedagógusi vélemények feltárása kérdőívek segítségével, valamint (2) óvodások szociálisprobléma-megoldásának közvetlen felmérése már meglévő és egy új, általunk fejlesztett, verbális és vizuális elemeket is tartalmazó eszközzel. A kutatás célja annak feltárása volt, hogy a szülők és a pedagógusok hogyan vélekednek a vajdasági gyermekek szociálisprobléma-megoldásáról, a családi-háttérváltozók befolyásolják-e ezeket, valamint a 4–6 évesek hogyan viszonyulnak a társas problémáikhoz és miként oldják meg ezeket. Az adatfelvétel a vajdasági gyermekek szüleivel és pedagógusaikkal kérdőíves (KNK, SZPMG) módszer alapján, míg a gyermekekkel közvetlenül (HSZPG, TRPG) kétszemélyes helyzetben történt. A szülők és pedagógusok véleményei eltérnek az SZPMG esetében: a pedagógusok ötéves korban tartják legjellemzőbbnek a kortársaik iránti negatív érzelmek kimutatását, a szülők ezeket kevésbé tartják jellemzőnek ebben az életkorban. Az óvodások adatai arra mutattak rá, hogy ezek kifejezése négyéves korban a legjellemzőbb. A problémákhoz való viszonyulást a felnőttek iránt eltérően látják az értékelők: a szülők tartják legjellemzőbbnek hatéves korban, emellett életkoronkénti különbségek rámutattak arra, hogy az apák ötéves korban is jellemzőnek tartják. A hatévesek adatai megegyeznek a szülők véleményeivel, miszerint a problémák megoldásához megfontoltan kérnek segítséget, ami a felnőttekkel kapcsolatos pozitív viszonyulásra utal. Az eredmények rámutatnak a szülők, a pedagógusok és az óvodások közötti hasonlóságokra és különbségekre, melyek részletesebb képet adnak a gyermekek szociálisprobléma-megoldásáról, valamint segítséget nyújtanak egy óvodapedagógusoknak szóló fejlesztőprogram elkészítéséhez, mellyel tudatosabban tudják felmérni és fejleszteni a gyermekek szociálisprobléma-megoldását.

Kulcsszavak: szociálisprobléma-megoldás, verbális és vizuális elemeket tartalmazó mérőeszközök, vajdasági óvodások, trianguláció

Bevezetés

Az óvoda a családi közeghez képest egy merőben más környezetet nyújt a gyermekek számára, ahol az elvárások közé tartozik, hogy a gyerekek sikeresen együttműködjenek társaikkal és alkalmazkodjanak az újonnan kialakult (társas) helyzetekhez (Kovács & Bakosi, 2004). A gyermekeknek elsősorban meg kell tanulniuk elfogadni, hogy a családon kívül egy új közösség tagjai lettek, ahol más-más társas kapcsolatokat kell kialakítaniuk mind a társaikkal, mind az intézményben dolgozó felnőttekkel (Solymosi, 2017; Romero-López et al., 2020). Az óvodai intézményes nevelés keretében fejlődhetnek kognitív, társas és érzelmi képességeik, melyek során eredményesebb szociális kapcsolatokat tudnak kiépíteni és azokat ápolni (Kovács & Bakosi, 2004; Solymosi, 2017; Hegedűs, 2019). A társas viselkedés egyik formája a szociálisprobléma-megoldás, mely a személyközi problémák megoldására irányuló motivációs-kognitív-érzelmi-viselkedéses folyamat (Chang et al., 2004).

A szociálisprobléma-megoldás egyik legelfogadottabb modelljét Chang és munkatársai (2004) dolgozták ki, akik elkülönítették annak orientációs és megoldási részfolyamatát. Az orientációs folyamat a probléma iránti fogékonyságot, a megoldás iránti elköteleződést és az énhatékonyságot foglalja magában, melyek két dimenzió (pozitív és negatív) mentén szabályozzák a gondolkodást és viselkedést (Kasik, 2010, 2015). A megoldási folyamat része a probléma definiálása, a megoldási lehetőségek értékelése, a döntés, és valamelyik megoldás megvalósítása és értékelése (Gál & Kasik, 2015). A megoldás stílusa lehet racionális (tényekre koncentráló, lassú döntés), impulzív (érzelempőzpontú, gyors döntés), valamint elkerülő (a megoldást el sem kezdő vagy megszakító). E stílusok keveredhetnek egyetlen helyzet során is, valamint főbb jegyei már kisgyermekkorban azonosíthatók (Chang et al., 2004; Kasik & Gál, 2014, 2017b; Szitás, 2022).

A szociálisprobléma-megoldás az óvodáskor alatt jelentős változáson megy keresztül, amit a családi és intézményes nevelés, a környezeti tényezők, valamint a személyiségbeli jellemzők együttesen befolyásolnak, ám már ez alatt az időszak alatt is azonosíthatók egyéni domináns megnyilvánulások (Galambos, 2012; Kayili & Ari, 2016; Kasik & Gál, 2017a). Az óvodáskor elején (3–4 éves korban) a gyermekek problémamegoldását nagyban befolyásolja az egocentrikus (énközpontú) gondolkodás, így elsősorban saját kívánságaik, céljaik, valamint érzelmeik vezérlik őket (Honti, 2005; Kasik & Gál, 2017b). Problémaik megoldása gyakran a pedagógusok segítségével történik, később pedig már társaikhoz is nagyobb bizalommal fordulnak (Ocak, 2010). Ebből kifolyólag a pedagógusoknak fontos szerepük van a gyermekek társas kapcsolatainak kiépítésében, hiszen példa értékű viselkedésükkel közvetlenül hatnak a gyermekekre, akik a megfigyelés (utánzás) alapján egymás között is alkalmaznak olyan megoldási módokat, amelyeket környezetükben tapasztalnak (Kovács & Bakosi, 2004; Solymosi, 2017). Az óvodások társas interakcióit egyre inkább befolyásolja, hogy nemcsak a saját, hanem az őket

körülvevő személyek érzelmeit figyelembe véve próbálják megoldani a felmerülő problémákat (Hegedűs, 2019). Az életkor előrehaladásával (5–6 éves korban), érzelmeiket jobban szabályozva, magabiztosabban viszonyulnak problémáikhoz és igyekeznek az önálló megoldásukra (Kasik & Gál, 2017b). Ezen életkorokban a gyermekek kifejezőképességének fontos szerepe van a társas interakciók során, a szókincsük folyamatos fejlődésével az óvodáskor végére főbb érzelmeiket meg tudják nevezni és ki tudják fejezni probléma-megoldásuk során is (Honti, 2005; Galambos, 2012).

Az óvodáskori szociálisprobléma-megoldás feltárására irányuló nemzetközi és hazai kutatások (például Shokri et al., 2013; Gál & Kasik, 2015) alátámasztják, hogy a szülők (anya, apa vagy gondviselő) és a pedagógusok véleményei kiemelten fontosak a megbízhatóbb eredmények érdekében. Több olyan mérőeszköz (például *Preschool and Kindergarten Behavior Scale (PKBS)*, Merrell, 2002; *Képességek és Nehézségek Kérdőív (KNK)*, Gervai & Székely, 2005; *Interpersonal Problem Solving Inventory (IPSI)*, Özdil, 2008; *Szociálisprobléma-megoldó gondolkodás kérdőív (SZPMG)*, Kasik & Gál, 2014) áll a szülők és pedagógusok rendelkezésére, amelyek lehetővé teszik az ő véleményeinek feltárását a gyermekekre vonatkozóan. A mérőeszközök többsége a gyermekek társas interakciói során felmerülő érzelmi tünetek, problémás viselkedés, valamint alkalmazkodási nehézségek felmérésére is alkalmazhatóak. A KNK az egyik leggyakrabban alkalmazott kérdőívek közé tartozik, melynek nemzetközi és hazai kutatási eredményei (Bank, 2015; Gustafsson et al., 2016) arról tanúskodnak, hogy a gyermekeknél sokkal könnyebben feltárhatók a viselkedésben megnyilvánuló problémák, mint az érzelmi tünetek, amelyek nehezebben azonosíthatók. E kutatási eredményeket alátámasztja Kesicioğlu (2015) IPSI-vel (Özdil, 2008) végzett mérése is, aki a pedagógusok véleményei alapján megállapította, hogy az előforduló társas problémák során sokkal magasabb azoknak a gyermekeknek az aránya, akik agresszívan reagálnak, valamint a problémákhoz negatívan viszonyuló gyermekek körében gyakoribbak a viselkedésbeli problémák (mint például az agresszió, verbális bántalmazás, játék megosztásának hiánya, sírás problémahelyzetben). Hazai kutatások közül Kasik (2015) a SZPMG kérdőívvel a gyerekek kortársakkal, illetve felnőttekkel kapcsolatos problémáikhoz való viszonyulását vizsgálta, miszerint az értékelők között jelentős eltérés tapasztalható különböző helyzetekben. Az SZPMG eredmények közül fontos kiemelni, hogy a pedagógusok kevésbé tartják jellemzőnek a gyermekek problémáikhoz való pozitív viszonyulását, míg a szülők közül az apák tartják legjellemzőbbnek a negatív érzelmek és viselkedésmódok kifejezését.

Az óvodásokkal végzett vizsgálatokhoz kevesebb mérőeszköz (például *Preschool Interpersonal Problem Solving Test, PIPS*, Shure & Spivack, 1974; *Wally Problem Solving Test, WPST*, Webster-Stratton, 1990; *Helyzet- és személyspecifikus problémamegoldó gondolkodás, HSZPG*, Gál & Kasik, 2015) és egyben kevesebb információ áll rendelkezésünkre (Sztítás & Kasik, 2020). Az eszközök közül a PIPS és a WPST tartalmaz csak vizuális elemeket. A

PIPS eszközzel végzett nemzetközi kutatási eredmények szerint a gyerekek a felmerülő problémahelyzetek során általában negatív megoldási módokat soroltak fel, melyek kihatnak nemcsak a társas kapcsolataikra, hanem a sikeres beilleszkedést (Youngstrom et al., 2000) is megnehezítik. Hazai kutatási adataink a HSZPG eszköz által, arról tanúskodnak, hogy különböző helyzeteknél (mint akár a kiabálás, csúfolás) és más-más személyekkel (kortárs, felnőtt) kapcsolatos problémák felmerülésekor eltérően viszonyulnak a gyermekek ezek megoldásához. Kasik (2015) eredményei szerint különböző problémahelyzeteknél még az 5–6 éves gyermekek is a negatív érzelmeikről beszéltek és negatív megoldási módokat (impulzivitás, elkerülés) soroltak fel.

A gyermekek óvodáskorban sokat támaszkodnak a vizuális információkra, hiszen a megfigyelés által új tudáselemeket tudnak összekapcsolni egy fogalom megértésekor, így a verbális kifejezőképességük is fejlődhet (Gödény, 2013; Kárpáti, 2019) – ezzel összhangban kiegészítik egymást (Herzog, 2019). Ebből kifolyólag fontos, hogy a szociálisprobléma-megoldás feltárása olyan eszközökkel történjen, amelyek figyelembe veszik mindkét – vizuális és verbális – úton szerzett információkat. Emellett a feltárás eredményességét növelheti a gyermekek környezetében részt vevő felnőttek (szülők és pedagógusok) bevonása.

Az empirikus vizsgálat jellemzői

Kutatási célok és kérdések

A kismintás vizsgálat elsősorban feltáró jellegű, melynek célja (1) a szülők és a pedagógusok véleményének feltárása a gyerekek szociálisprobléma-megoldásáról, valamint (2) az óvodások szociálisprobléma-megoldásának felmérése volt meglévő és új mérőeszközökkel. A szakirodalmi feltárás alapján összesen négy kutatási kérdést fogalmaztunk meg, melyekből kettő a szülők és pedagógusok kérdőíves felmérésére, kettő az óvodások közvetlen mérésére vonatkozik:

- K1: Hogyan vélekednek a szülők (anya és apa) és a pedagógusok a vajdasági óvodások szociálisprobléma-megoldásáról?
- K2: A családháttér-változók közül mely tényezők vannak kihatással a szociálisprobléma-megoldásra?
- K3. A szociálisprobléma-megoldás során hogyan viszonyulnak a 4–6 éves óvodások a problémáikhoz?
- K4: Hogyan oldják meg a 4–6 évesek a felmerülő társas problémáikat, milyen stílusokat alkalmaznak?

Hipotézisek

A szülők és pedagógusok mérésére vonatkozóan korábbi külföldi és magyarországi kutatási eredmények alapján feltételeztük, hogy (H1) az anyák, az

apák és a pedagógusok véleményei között eltérés lesz mindegyik mérőeszköz (KNK, SZPMG) életkori almintái alapján (Cai et al., 2004; Heyman et al., 2016), valamint (H2) a családháttér-változók közül a szülők iskolai végzettsége és a család összetétele meghatározó a gyermekek szociálisprobléma-megoldásában (Dubow et al., 2009; Kasik, 2015; Hosokawa & Katsura, 2017). Az óvodásokkal végzett korábbi mérések alapján feltételeztük, hogy (H3) a négy- és ötéves gyermekek különülnek el leginkább a többi életkortól a problémákhoz való viszonyulás terén (Gál & Kasik, 2014; Walker et al., 2002). A megoldási mód esetében (H4) a négyévesek különülnek el leginkább, rájuk jellemzőbb leginkább az elkerülő és impulzív megoldói stílus (Kasik, 2015).

Résztevők

A vizsgálatban 45 gyermek vett részt. Ugyanakkor csak 38 gyermek – illetve szülei (anya és apa) és pedagógusaik – adatait elemeztük, hiszen az ő esetükben történt hiánytalan adatközlés (4 éves: 11, 5 éves: 10, 6 éves: 17). Az elemzés eredményei az ő jellemzőiket mutatja, általános következtetések erre a korosztályra nem vonhatók le.

Mérőeszközök

A szülők (anya, apa) és a pedagógusok két mérőeszkővel értékelték a gyerekeket, illetve ők töltötték ki a Családháttér-kérdőívet (Szitás, 2020). Az egyik eszköz a Képességek és Nehézségek Kérdőív (KNK, Gervai & Székely, 2005), a másik a Szociálisprobléma-megoldó gondolkodás kérdőív (SZPMG, Kasik & Gál, 2014) volt. A gyermekeknek készült mérőeszközök közül kettőt alkalmaztunk: (1) Helyzet- és személyspecifikus problémamegoldó gondolkodás kérdőív (HSZPG, Gál & Kasik, 2015), valamint az általunk fejlesztett (2) Történetek és rajzok az óvodáskori problémamegoldás mérésére.

Családháttér-kérdőív (Szitás, 2020)

A kérdőív tartalmazza a legfontosabb információkat, melyek a személyes háttérre vonatkoznak: gyermek neme, életkora, családi összetétel, szülők legmagasabb iskolai végzettsége – ezek az információk hozzásegítenek a szociálisprobléma-megoldást befolyásoló tényezők megértéséhez.

Képességek és Nehézségek Kérdőív (KNK, Gervai & Székely, 2005)

A mérőeszköz a gyermekek pszichés és viselkedéses zavarainak feltérképezésére alkalmas, 4–11 éves korig a szülők és pedagógusok értékelik a gyermeket, míg 11–17 éves korig önkitöltős formáját használják (Bank, 2015; Goodman, 2001). A mérőeszköz 25 tételből áll és öt skálán mér: (1) érzelmi tünetek (például mások érzelmeit figyelembe veszi), (2) viselkedési problémák (például lop otthonról, az iskolából vagy máshonnan), (3) hiperaktivitás (például állandóan izeg-mozog, fészkelődik), (4) kortárskapcsolati problé-

mák (például gyakran verekszik vagy komolyan fenyeget más gyerekeket) és (5) proszociális viselkedés (például sokszor segít önként is). Az értékelés háromfokú skálán (1 = nem igaz, 2 = valamennyire igaz, 3 = igaz) történik, hogy mennyire igazak a gyermekekre vonatkozó állítások (Goodman, 2001; Túri et al., 2011).

Szociálisprobléma-megoldó gondolkodás kérdőív

(SZPMG, Kasik & Gál, 2014)

A kérdőívvel a szülők és pedagógusok értékelik külön a gyermekek kortársaikkal, valamint külön a gyermekek felnőttekkel kapcsolatos problémamegoldását ötfokú skálán (1 = egyáltalán nem jellemző rá – 5 = teljes mértékben jellemző rá (Kasik, 2015; Kasik & Gál, 2014). A mérőeszköz 43 tételes változatát alkalmaztuk, mely három skálán mér: (1) pozitív viszonyulás (a probléma megoldására irányuló pozitív hozzáállás, pl. Ha nem sikerül megoldania egy problémát, nem adja fel, próbálkozik), (2) negatív viszonyulás (a probléma negatív megközelítése, akár elkerülése pl. Ameddig csak lehet, halogatja a probléma megoldását) és (3) negatív érzelmek kifejezése a problémával kapcsolatban (pl. Dühös, ha meg kell oldania egy problémát) (Kasik & Gál, 2014; Szitás & Kasik, 2020).

Helyzet- és személyspecifikus problémamegoldó gondolkodás

(Gál & Kasik, 2015)

A mérőeszközt Gál és Kasik (2015) dolgozta ki óvodások számára az SPSI-R (D’Zurilla et al., 2002) mérőeszközre alapozva. Kutatásuk során nyolc kortárskapcsolati problémahelyzetet tártak fel, melyek jellemzők az óvodásokra: (1) kizárja a játékból egy társa, (2) piszkálja egy társa, (3) elveszi egy társa a játékát, (4) nem hagyja egy társa játszani, (5) megüti egy társa, (6) kiabál vele egy társa, (7) csúfolja egy társa, (8) árulkodik róla egy társa a pedagógusnak (Gál & Kasik, 2015; Szitás & Kasik, 2020). Minden problémahelyzet (például Csúfol téged az egyik társad) után a gyermeknek három kérdést kell megválaszolnia. Az első kérdés a viszonyulásra (Szeretnéd, hogy ne csúfoljon?), a második az énhatékonyságra (Szerinted tudsz olyat mondani neki, amitől abbahagyja a csúfolást?), a harmadik kérdés a problémamegoldás stílusára vonatkozik (Mit csinálsz azért, hogy ne csúfoljon?). A mérőeszköz tartalmaz már megfogalmazott válaszlehetőségeket, ám ha a gyermek más választ ad, azokat le kell írni, s kódolni (Kasik, 2015).

Történetek és rajzok az óvodáskori problémamegoldás mérésére

E mérőeszköznek három korábbi eszköz képezi az alapját: (1) Problémalista (Kasik & Gál, 2017b), (2) Helyzet- és személyspecifikus problémamegoldó gondolkodás kérdőív (HSZPG, Gál & Kasik, 2015), valamint a vizuális elemeket tartalmazó Wally Problem Solving Test (WPST, Webster-Stratton,

1990). Bár ezen eszközök megbízhatóan mérik a problémamegoldás egyes részfolyamatainak működését, olyan eszköz, amely lefedi a Chang és munkatársai (2004) által kidolgozott modell mindkét részfolyamatát (viszonyulás és megoldási mód) verbális és vizuális elemekkel, nem állt rendelkezésünkre. Az óvodások életkori jellemzői miatt, miszerint főleg az óvoda megkezdésekor támaszkodnak a vizuálisan szerzett információkra, új szempontok beemelését és összefüggések feltárását teszi lehetővé a szociálisprobléma-megoldás terén.

E mérőeszközök közül az elsővel 2020 őszén megfigyelést végeztünk egy óvodában, ahol a leggyakrabban előforduló problémákat azonosítottuk, majd ezeket figyelembe véve terveztük meg és dolgoztuk ki a történeteket és a rajzokat. A megfigyelés eredményei – vagyis mely problémákkal küzdenek a gyermekek óvodáskorban – megegyeznek a Kasik (2015) által korábban feltártakkal. A történetek egy-egy problémás helyzetet írnak le állatszereplőkkel (Róka, Süni, Medve, Nyuszi), terjedelmük rövid (4–5 mondatnyi), ezzel figyelembe veszik az óvodás korosztály életkori sajátosságait, valamint tartalmaz egy helyzetismétlő részt, amely kiemeli a problémahelyzetet. A mérőeszköz összesen nyolc történetet tartalmaz és ismertetésük után négy kérdésre kell válaszolni a gyermeknek: az első három kérdés a probléma iránti fogékonyságot (például Szerinted meg akarja oldani ezt a helyzetet Róka?), a megoldás iránti elköteleződést (például Szeretnéd, hogy Medve ezt ne csinálja Rókával?) és az énhatékonyságot méri (például Szerinted tud olyat mondani Róka a Medvének, amitől megengedi, hogy tologassa az autót). A negyedik kérdés a problémamegoldást tárja fel (például Mit kellene csinálnia Rókának?), mellyel azonosítható a három alapstílus (racionális, impulzív, elkerülő). A mérőeszköz vizuális része tartalmazza a verbális részfolyamathoz készült történeteket rajzok formájában. A rajzok által a hangsúly a látott történet megalkotásán van, így kizárólag kérdések alapján történhet az adatfelvétel: például Szerinted mi történhetett Rókával? Szerinted Róka hogyan érzi magát? Mit mondana Róka Medvének? Mit tudna csinálni Róka, hogy ez többet ne történjen meg? A gyermekek válaszait a verbális és vizuális elemnél is külön-külön adatlapon kell rögzíteni, melyekkel később összevethetők az eredmények.

Adatfelvételi eljárás

Az adatfelvétel a kismintás méréshez a Vajdaságban történt egy óvodában. A kutatást a járványügyi helyzet nagyban megnehezítette, hiszen a tervezettnél (2020 szeptembere) később (2021 februárja és májusa között) került sor az adatfelvételre. A szülők beleegyező nyilatkozatot tölthettek ki, hogy a gyermekeik részt vehetnek kutatásunkban, valamint beleegyezésüket adták, hogy ők is értékelik gyermekeiket. A beleegyezéssel rendelkező gyermekeket a pedagógusai is értékelték. A szülők és a pedagógusok esetében papíralapú adatfelvétel történt, ami szintén nehézséget okozott, hiszen a járványhelyzet és

sok család esetében a karantén miatt jóval később kerültek vissza a kitöltött kérdőívek, ami az adatrögzítést hátráltatta. A gyerekekkel való adatfelvétel kétszemélyes helyzetben történt, ahol a gyermekek meghallgatták az általunk mondott történeteket, valamint megnézték a rajzokat és válaszoltak a feltett kérdésekre. A gyermekek válaszait rögzítettük egy erre alkalmas táblázatban. Az adatfelvétel időtartama leginkább a gyermekek képességeitől függött, 10 és 20 perc közötti időintervallumot ölelt fel.

Az empirikus vizsgálat eredményei

Kutatásunkban az adatok elemzése az SPSS programcsomag segítségével történt. Az értékelők szerinti szignifikáns elkülönülések feltárásához varianciaanalízist, míg a családiháttér-változók szociálisprobléma-megoldásra való hatását regresszióelemzéssel vizsgáltuk. Az óvodások szociálisprobléma-megoldásának (viszonyulás és megoldási mód) életkori elkülönüléseit keresztábra-elemzéssel tártuk fel, majd a mérőeszközök kapcsolatának vizsgálatához korrelációelemzést végeztünk.

A szülők és pedagógusok véleménye a gyerekek problémamegoldásáról

A Képességek és Nehézségek Kérdőívvel végzett vizsgálat eredményei

A KNK kérdőívvel az anyák, apák és pedagógusok értékelték a gyermekek viselkedését. Az 1. táblázat tartalmazza az eredményeket (életkori átlag, értékelőnkénti szórás, varianciaanalízis).

1. táblázat

A KNK-val végzett vizsgálat eredményei

Faktor és életkor	Értékelőnkénti életkori különbség (ANOVA)			Értékelők közötti különbség (ANOVA)	
	Pedagógus	Anya	Apa	F	p
I. alkalmazkodási nehézségek	M (SD)	M (SD)	M (SD)	F	p
4	1,44 (0,21)	1,35 (0,22)	1,38 (0,16)	0,58	0,562
5	1,50 (0,27)	1,44 (0,34)	1,54 (0,47)	0,18	0,832
6	1,48 (0,32)	1,38 (0,15)	1,43 (0,17)	0,82	0,443
F	0,13	0,37	0,90	–	–
p	0,87	0,69	0,41	–	–

II. pro- szociali- tás	M (SD)	M (SD)	M (SD)	F	p
4	2,30 (0,34)	2,50 (0,30)	2,48 (0,29)	1,38	0,267
5	2,36 (0,36)	2,58 (0,29)	2,67 (0,22)	2,91	0,072
6	2,40 (0,44)	2,47 (0,22)	2,45 (0,29)	0,20	0,817
F	0,21	0,47	1,97	–	–
p	0,81	0,63	0,15	–	–

Az F és p értékek alapján az életkorok és értékelők között nincs szignifikáns eltérés. A kérdőív eredeti faktorstruktúrájához képest a faktorelemzés eredménye szerint a kijelentések két faktorba csoportosultak: (1) alkalmazkodási nehézségek és (2) proszocialitás. Az alkalmazkodási nehézségek és a proszocialitás esetében mindegyik életkori csoportnál hasonlóan értékelték a pedagógusok, az anyák és az apák. A gyermekek almintáinak értékei között nincs szignifikáns különbség.

A Szociálisprobléma-megoldó Gondolkodás Kérdőívvel végzett vizsgálat eredményei

Az SZPMG kérdőív kitöltése során a szülők és pedagógusok külön értékelték a gyermekek kortársaikkal, illetve külön a felnőttekkel kapcsolatos problémamegoldását. A 2. táblázat tartalmazza értékelőnként az életkori átlagokat és szórásoka, valamint a varianciaanalízis

2. táblázat

Az SZPMG kérdőíven elért eredmények (anya, apa, pedagógus értékelése)

Faktor és életkor	Értékelőnkénti életkori különbség (ANOVA)			Értékelők közötti különbség (ANOVA)	
	Pedagógus	Anya	Apa		
I. faktor (pozitív viszonyulás – kortárs)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	F	p
4	2,60 (0,63)	3,07 (1,01)	2,95 (1,07)	0,76	0,473
5	3,33 (1,08)	3,81 (0,80)	3,79 (0,78)	0,91	0,412
6	2,99 (1,06)	3,31 (0,83)	3,30 (0,78)	0,697	0,503
F	1,50	1,90	2,41	–	–
p	0,23	0,16	0,10	–	–

II. faktor (negatív viszonyulás – kortárs)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	F	p
4	2,50 (0,91)	2,00 (0,89)	1,73 (0,55)	2,62	0,089
5	2,22 (1,03)	1,76 (0,71)	1,83 (0,74)	0,87	0,429
6	2,27 (1,16)	2,02 (0,59)	1,92 (0,55)	0,83	0,442
F	0,22	0,44	0,31	–	–
p	0,80	0,64	0,73	–	–
III. faktor (negatív érmelmek – kortárs)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	F	p
4	2,64 (0,60)	2,66 (0,53)	2,39 (0,36)	7,82	0,002
5	3,50 (0,96)	2,63 (0,63)	2,63 (0,57)	4,60	0,019
6	2,88 (0,74)	2,54 (0,78)	2,45 (0,61)	1,71	0,191
F	3,41	0,11	0,56	–	–
p	0,04	0,89	0,57	–	–
I. faktor (pozitív viszonyulás – felnőt)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	F	p
4	2,90 (0,94)	3,21 (1,10)	3,03 (1,10)	0,24	0,787
5	3,39 (1,05)	3,79 (0,82)	4,00 (0,76)	1,22	0,310
6	2,96 (1,04)	3,61 (0,83)	3,61 (0,69)	3,19	0,050
F	0,72	1,12	3,49	–	–
p	0,49	0,33	0,04	–	–
II. faktor (negatív viszonyulás – felnőt)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	F	p
4	2,50 (0,90)	1,96 (1,00)	1,72 (0,54)	2,50	0,099
5	2,20 (1,04)	1,91 (0,96)	1,77 (0,60)	0,61	0,550
6	2,28 (1,15)	2,06 (0,60)	2,02 (0,55)	0,50	0,608
F	0,24	0,12	1,13	–	–
P	0,78	0,88	0,33	–	–

III. faktor (negatív érzelmek felnőtt)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	F	p
4	2,68 (0,65)	2,65 (0,59)	2,40 (0,32)	0,89	0,420
5	3,43 (0,99)	2,73 (0,84)	2,68 (0,53)	2,68	0,087
6	2,88 (0,75)	2,66 (0,79)	2,50 (0,67)	1,13	0,330
F	2,52	0,03	0,67	–	–
p	0,09	0,96	0,51	–	–

Megjegyzés: Félkövérrrel jelölve a szignifikáns eltérés.

A gyerekek kortárssal kapcsolatos problémamegoldásában mutatott pozitív (I. faktor/kortárs) és negatív (II. faktor/kortárs) viszonyulása alapján nincs szignifikáns különbség. Hasonlóan a gyerekek felnőttel kapcsolatos problémamegoldásában mutatott negatív viszonyulás (II. faktor/felnőtt) és negatív érzelmek (III. faktor/felnőtt) alapján sincs jelentős eltérés.

A gyerekek kortárral kapcsolatos problémamegoldásában mutatott negatív érzelmekről (III. faktor/kortárs) eltérően vélekednek az értékelők a négy- és az öt éves gyerekek esetében. Mindhárom értékelő négy éves korban tartja legkevésbé jellemzőnek a negatív érzelmek kimutatását, valamint a pedagógusok és az anyák jellemzőbbnek tartják, mint az apák. A pedagógusok véleménye szerint a gyerekek öt éves korban fejezik ki leginkább a negatív érzelmeiket, ennél ezt kevésbé jellemzőnek tartják az anyák és apák, az ő értékelésük hasonló.

A gyerekek felnőttel kapcsolatos problémamegoldásában mutatott pozitív viszonyulást (I. faktor/felnőtt) a hatéveseknél szignifikánsan különbözően ítélik meg az értékelők. Az anyák és az apák értékelései magasabbak, mint a pedagógusok értékelései, miszerint a pedagógusok a hatéveseknél kevésbé tartják jellemzőnek a pozitív viszonyulást a felnőttekkel kapcsolatos problémamegoldás során. Az apák értékelései mindhárom életkorban magasabbak, legjellemzőbbnek tartják a pozitív viszonyulást öt éves korban, ettől kevésbé jellemzőnek tartják az anyák és legkevésbé jellemzőnek a pedagógusok.

Családháttér-kérdőív eredményei

A háttérváltozók és a faktorok kapcsolatrendszerének feltárásához regresszióelemzést végeztünk a három értékelő és a gyermekek életkori almintája szerint. Független változónak az SZPMG hat faktorát (kortárs és felnőtt: pozitív viszonyulás, negatív viszonyulás és negatív érzelmek), míg független változónak a KNK két faktorát (alkalmazkodási nehézségek és proszocialitás), emellett a szülők iskolai végzettségét, a kivel él együtt és a gyermek nemét vontuk be. A regresszióelemzés adatait a kis mintaszám (N=38), valamint az életkori eloszlások (4 éves: 11, 5 éves: 10, 6 éves: 17) befolyásolták, ebből

kifolyólag nem voltak szignifikáns eltérések. Feltételezésünk szerint a tervezett nagymintás mérés adatai rámutatnak majd, mely területen van jelentős különbség a háttérváltozók mentén. A háttérváltozók (mint amilyen aszülők alacsony iskolai végzettsége, a nevelési stílus) a különböző kultúrák között máshogyan magyarázzák a gyermekek viselkedési problémáinak előfordulási gyakoriságát (Assari et al., 2020; Flink et al., 2012; Yang et al., 2014).

Az óvodások szociálisprobléma-megoldásának mérési eredményei

Az óvodások közvetlen mérése két mérőeszközzel történt: Helyzet- és személyspecifikus problémamegoldó gondolkodás (Gál & Kasik, 2015) és Történetek és rajzok a szociálisprobléma-megoldáshoz. Az utóbbi mérőeszköz egy verbális és egy vizuális részt tartalmaz, emiatt a 3. táblázatban három különböző oszlopban tüntettük fel az eredményeket. Mindegyik mérőeszköz viszonyulás, énhatékonyság és megoldási mód szerinti életkori elkülönülésének keresztábra-elemzését. Mindkét mérőeszköznél és mindegyik életkorban az orientáció és az énhatékonyság esetében a gyermekek többsége a „meg akarom oldani” és a „tudok mit mondani” jelentésű válaszokat fogalmazta meg, vagyis szeretnének valamit kezdeni az adott problémával, úgy érzik, befolyásolni tudják a kialakult helyzetet. Ez az eredmény megegyezik Kasik (2015) eredményeivel. Ugyanakkor – minden bizonnyal a kis mintaszámból adódóan – az alminták értékei között nincs szignifikáns különbség.

3. táblázat

A Helyzet- és személyspecifikus problémamegoldó gondolkodás és a Történetek és rajzok az óvodáskori problémamegoldás mérésére eszközök életkori különbségei

Társas helyzet	Mért terület	HSZPG		TÖRTÉNET		RAJZ	
		Szignifikánsan elkülönülő életkori csoportok	χ^2 (p)	Szignifikánsan elkülönülő életkori csoportok	χ^2 (p)	Szignifikánsan elkülönülő életkori csoportok	χ^2 (p)
Kizárják a játékból	Orientáció	n.s.		n.s.		n.s.	
	Énhatékonyság	n.s.		n.s.		n.s.	
	Megoldási mód	n.s.		n.s.		n.s.	
Piszkálják	Orientáció	n.s.		n.s.		n.s.	
	Énhatékonyság	n.s.		n.s.		n.s.	

	Megoldási mód	{4} – {5,6} I {4} – {5,6} R	7,99 (0,01) 7,90 (0,01)	{4,5} – {6}	6,30 (0,04)	{4,5} – {6}	8,95 (0,01)
Elveszik a játékot	Orientáció	n.s.		n.s.		n.s.	
	Énhatékonyság	n.s.		n.s.		n.s.	
	Megoldási mód	n.s.		n.s.		{4,5} – {6}	6,82 (0,03)
Játék közben zavarják	Orientáció	n.s.		n.s.		n.s.	
	Énhatékonyság	n.s.		n.s.		n.s.	
	Megoldási mód	{4} – {5,6}	5,95 (0,05)	n.s.		{4} – {5,6} E {4} – {5,6} R	7,60 (0,02) 8,07 (0,01)
Megütik	Orientáció	n.s.		n.s.		n.s.	
	Énhatékonyság	n.s.		n.s.		n.s.	
	Megoldási mód	{4} – {5, 6}	10,97 (0,04)	{4} – {5, 6}	7,48 (0,02)	n.s.	
Kiabálnak vele	Orientáció	n.s.		n.s.		n.s.	
	Énhatékonyság	n.s.		n.s.		n.s.	
	Megoldási mód	{4} – {5,6}	7,48 (0,02)	{4} – {5, 6}	7,99 (0,01)	{4} – {5,6} R {4,5} – {6} E	10,97 (0,04) 7,11 (0,03)
Csúfolják	Orientáció	n.s.		n.s.		n.s.	
	Énhatékonyság	n.s.		n.s.		n.s.	
	Megoldási mód	{4} – {5, 6}	7,99 (0,01)	{4,5} – {6}	6,11 (0,04)	{4,5} – {6} E {4,5} – {6} E	11,29 (0,04) 7,11 (0,03)
Árulkodnak róla	Orientáció	n.s.		n.s.		n.s.	
	Énhatékonyság	n.s.		n.s.		n.s.	
	Megoldási mód	n.s.		n.s.		n.s.	

Megjegyzés: n.s. = nem szignifikáns; {} szignifikánsan elkülönülő csoportok;
R=racióális stílus, I=impulzív stílus, E=elkerülő stílus

A Helyzet- és személyspecifikus problémamegoldó gondolkodás kérdőívvel végzett vizsgálat főbb eredményei

A helyzet- és személyspecifikus problémamegoldás jellemzői közül öt helyzetnél (piszkál, zavar, megüt, kiabál és csúfol) a megoldási mód szignifikánsan különbözik életkoronként. Három helyzetnél (zavar, kiabál és csúfol) a négyévesekre jellemző leginkább az elkerülő stílus (elmenne onnan), míg az öt- és hatévesekre ez nem jellemző, törekednek inkább a helyzetek megoldására. Két helyzetnél (piszkál és megüt) a négyévesekre jellemzőbb az impulzív viselkedés (sírás), míg az öt- és hatéveseknél már megfigyelhető a racionalitás (megkérné, hogy ne csinálja ezt vele).

Az eredmények jól tükrözik, hogy a négyéves gyermekek érzelmeiket nehezebben tudják kontrollálni különböző problémahelyzetekben, illetve el sem kezdenek foglalkozni az adott problémával, vagy hamar eluralkodnak rajtuk negatív érzelmeik, s ezt ki is fejezik (Kasik & Gál, 2017b; Hegedűs, 2019). Az idősebb (5–6 éves) gyermekekre jellemző, hogy érzelmeiket jobban szabályozzák, valamint önállóan tudják és akarják megoldani a problémáikat (Hegy, 2000). E jellemzők mögött – többek között – az áll, hogy az óvodai évek alatt egyre fontosabb nevelési cél lesz a másokhoz való alkalmazkodás, a társakkal és felnőttekkel való együttműködés, melyeknek keretet ad a normák és a szabályok megértése, elsajátítása, az egyes helyzetekben az ezek mentén történő viselkedés, amit az életkor előrehaladtával társaiktól is egyre gyakrabban elvárnak, illetve figyelmeztetik egymást a szabályokra és azok be nem tartásának következményeire (Kasik, 2015; Solymosi, 2017). Ebből kifolyólag az idősebb (5–6 éves) gyermekeknél nagyobb a problémák iránti megoldási hajlandóság, és egyre több helyzetben szabályozzák negatív érzelmeiket, képesek figyelembe venni társaik érzelmeit is egy-egy kellemetlen helyzetben (Kasik, 2015).

A „Történetek és rajzok az óvodáskori problémamegoldás mérésére” eszközzel végzett vizsgálat legfontosabb eredményei

A történetek és rajzok esetében egyaránt két helyzetnél (piszkál és csúfol) a négy- és ötévesekre az elkerülés (elmenne onnan), míg a hatévesekre a „segítségkérés pedagógustól” jellemző, valamint egy helyzetnél (kiabál) az impulzív megoldási mód a négyéves korosztályra, ami kevésbé jellemző a náluk idősebbekre. Ezekon kívül a történeteknél szignifikáns a különbség a „megüt” helyzetnél, itt a négyévesek impulzívan nyilvánulnak meg (viszonzónák) idősebb társaiknál. A rajzoknál az „elvesz” és a „zavar” helyzeteknél az elkerülés (elmenne onnan) leginkább a négyévesekre jellemző, míg az öt- és hatévesekre „segítségkérés pedagógustól” a jellemzőbb.

A korrelációs értékek mérsékelten erősek (ϕ): a történetek és rajzok esetében két helyzetnél (csúfol és piszkál) a legmagasabbak (0,61–0,68, $p=0,01$), míg egy helyzetnél (kiabál) kicsivel alacsonyabb (0,53, $p=0,01$).

A történetekkel és rajzokkal végzett vizsgálatok eredményei bizonyítják, hogy helyzetenként a négyévesekre leginkább az elkerülő és impulzív megoldási mód jellemző. Ez utalhat a gyermekek beszédfejlődésére (Katona, 2017), hiszen azon gyermekek, akik beszédfejlődésében hiányosságok mutatkoznak, nehezebben tudnak kommunikálni társaikkal és más felnőttekkel, emiatt kevésbé tudnak kialakítani és fenntartani kapcsolatokat (Snyder et al., 2004). A folyamatos társas interakcióknak, ezen belül az egyre többször végzett közös játékoknak és a felnőttekkel való kommunikációnak fontos szerepe van a beszédfejlődésben, aminek hatására egyre magabiztosabban ki tudják fejezni gondolataikat és érzelmeiket, jobban tudják azokat az adott helyzetnek megfelelően szabályozni (Klemenović, 2001; Lakatos, 2011; Kárpáti, 2019). A hatévesek elkerülő megoldási módja elkülönül a többi korosztálytól, hiszen ilyenkor leginkább a pedagógustól kérnének segítséget, ami a racionalitást is tükrözheti. Az idősebb korosztályú gyermekek belátják és észlelik, hogy problémájuk van, amit maguk nem tudnak megoldani, ezért segítséget kérnek, vagyis míg a fiatalabbaknál a probléma észlelését főként minták alapján egy azonnali reakció követ, addig az idősebbeknél a problémamegoldás folyamatában megjelenik a lehetőségek számbavétele, majd egy döntés, például segítségkérés mástól, a helyzetre való rákérdezés a társtól (Kasik & Gál, 2017b).

Összegzés, következtetések

Az általunk végzett kutatás céljai közé tartozott a vajdasági gyermekek szüleinek és pedagógusainak véleményét feltárni a gyermekek szociálisprobléma-megoldásáról, valamint az óvodások (4–7 évesek) szociálisprobléma-megoldását felmérni már meglévő és egy általunk fejlesztett új mérőeszkővel. A kismintás mérést egy vajdasági óvodában végeztük, melyben a gyerekeken (N=38) kívül az ő szülei (apa és anya) és a pedagógusaik vettek részt.

A szülőkkel (anyák és apák) és a pedagógusokkal végzett mérés során az SZPMG eredményei szignifikáns különbségeket mutattak a gyermekekről alkotott értékeléseikről, míg a KNK eredményei nem voltak szignifikánsak (1. hipotézis részben teljesült). Az SZPMG alapján az anyák, apák és pedagógusok véleményei igen jelentős eltéréseket mutatnak a gyermekekről alkotott nézeteikről. A pedagógusok szerint az ötévesek azok, akik leginkább kimutatják a negatív érzelmeiket a kortársaikkal szemben, emellett úgy vélik, hogy a felnőttekkel szemben a hatévesekre a legkevésbé jellemző a pozitív viszonyulás.

A pedagógusok nézeteitől eltérnek az anyák és apák véleményei. A szülők kevésbé tartják jellemzőnek a negatív érzelmek kimutatását, valamint a gyermekek problémákhoz való pozitív viszonyulását jellemzőbbnek tartják. Ezen belül az apák a pozitív viszonyulást ötéves korban tartják a legjellemzőbbnek. Az értékelők közötti eltérések következhetnek abból, hogy a pedagógusok az intézményen belüli, míg a szülők az otthoni környezetben előforduló gyer-

meki viselkedéseket véleményezik. Ugyanakkor az eredményekben jelentkező eltéréseket figyelembe kell venni, hiszen a többféle nézőpont összetettebb képet ad a gyermekek szociálisprobléma-megoldásáról. A családihátér-változók (2. hipotézis) közül a szülők iskolai végzettsége és a család összetétele nem volt szignifikáns hatással a gyermekek szociálisprobléma-megoldására (2. hipotézis nem teljesült). Úgy véljük, a minta nagysága befolyásolhatta ezt, hiszen korábbi kutatásokban ezek hatása jelentősnek mutatkozott (például Kasik & Gál, 2015).

Az óvodások közvetlen mérését lehetővé tevő eszközökkel végzett vizsgálat adatai azt mutatják, hogy minden életkorban hasonlóan viszonyulnak problémaikhoz a gyermekek, nem voltak életkori eltérések (3. hipotézis nem teljesült). A megoldási módra vonatkozó eredmények szerint mérőeszközönként és életkoronként néhány helyzet eltér egymástól (4. hipotézis teljesült), viszont a mérések kiegészítik egymást és komplexebb képet adnak az óvodások szociálisprobléma-megoldásáról. Mindkét mérőeszköz (SZPMG, TRPG) vizsgálati eredményei szerint a négyévesek azok, akik elkülönülnek a többi korosztálytól a megoldási módok esetében az *impulzív* (például viszonozza a viselkedést, megüt, sír, kiabál) és az *elkerülő* (például kilép a problémahelyzetből, azonnal segítséget kér) stílusok alkalmazásával.

A két mérés (szülők és pedagógusok véleményei, óvodások közvetlen mérése) eredményei között némi eltérést találtunk. A pedagógusok véleményével szemben az anyák és az apák értékelései szerint kevésbé jellemző a gyermekekre a kortársak iránti negatív érzelmek kimutatása, ezen belül szerintük ez a négyévesekre jellemző a legkevésbé. Az óvodások méréseinek eredményei ezzel ellentétben azt mutatják, hogy e korosztály mutatja ki leginkább negatív érzéseit. E két eredmény ellentmondása utalhat arra, hogy a szülők némileg felülértékelik gyermekeiket ebben a kérdésben.

A felnőttek iránti pozitív viszonyulás terén a hatévesek adatai hasonlóságot mutatnak a szülők értékelésével, miszerint ezt jellemzőnek tartják hatéveskorban. Az óvodások adatai azt mutatják, hogy a hatévesek elkerülési stílusa a négy- és ötévesekhez képest racionalitást tükröz, miszerint nagyobb bizalommal fordulnak a felnőttekhez, és egyes helyzetekben a problémák megoldásához segítséget kérnek tőlük, ami később ösztönzi a gyermekeket is a segítségnyújtásra társaik körében.

Az eredmények alapján a gyermekek társas kapcsolatainak kiépítésében fontos szerepet kapnak az óvodapedagógusok, hiszen ők azok, akik elsajátítatják velük a viselkedési szabályokat, normákat, gondoskodnak arról, hogy egyre komplexebben értelmezzék a gyerekek azokat a helyzeteket, amelyeket átéltek, átélnek, valamint példamutatással biztosítanak nekik indirekt módon tanulási folyamatot a hatékony interakciós formák elsajátítására nem családi környezetben, az óvodában, ahol jelentős időt töltenek a gyerekek (Solymosi, 2017). Ennek hatására a gyermekek hasonlóan cselekedhetnek hasonló szituációkban (például segítségkérés mintája alapján segítségnyújtás a társaknak). Tervezett nagymintás mérésünk eredményei segíthetik majd egy

olyan fejlesztőprogram kidolgozását óvodapedagógusok számára, melynek segítségével a pedagógusok hatékonyabban fel tudják mérni és fejleszteni a gyermekek szociálisprobléma-megoldását verbális, és vizuális módszerek, eszközök segítségével egyaránt.

Irodalom

- Assari, S., Boyce, S., Caldwell, C. H. & Bazargan, M. (2020). Minorities' diminished returns of parental educational attainment on adolescents' social, emotional, and behavioral problems. *Children*, 7(5), 49. <https://doi.org/10.3390/children7050049>
- Bank, É. (2015). A Képességek és Nehézségek Kérdőív alkalmazása enyhén értelmi fogyatékos tanulók körében. *Új Pedagógiai Szemle*, 7(8), 36–56.
- Cai, X., Kaiser, A. P. & Hancock, T. B. (2004). Parent and teacher agreement on child behavior checklist items in a sample of preschoolers from low-income and predominantly African American families. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. 33(2), 303–312. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3302_12
- Chang, E. C., D'Zurilla, T. J. & Sanna, L. J. (2004). *Social problem solving: Theory, research, and training*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10805-000>
- Dubow, E. F., Boxer, P. & Huesmann, L. R. (2009). Long-term Effects of Parents' Education on Children's Educational and Occupational Success: Mediation by Family Interactions, Child Aggression, and Teenage Aspirations. *Merrill-Palmer Quarterly*, 55(3), 224–249. <https://doi.org/10.1353/mpq.0.0030>
- Flink, I. J., Jansen, P. W., Beirens, T. M., Tiemeier, H., van IJzendoorn, M. H., Jaddoe, V. W., Hofman, A., & Raat, H. (2012). Differences in problem behaviour among ethnic minority and majority preschoolers in the Netherlands and the role of family functioning and parenting factors as mediators: the Generation R Study. *BMC Public Health*, 12, 1092. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-1092>
- Galambos, K. (2012). *A fejlődéslélektan és a szocializáció alapjai*. Műszaki Kiadó.
- Gál, Z. & Kasik, L. (2015). Helyzet- és személyspecifikus problémamegoldás kapcsolata a tudatelméleti működéssel 4–6 éves korban. *Magyar Pedagógia*, 115(4), 297–318. <https://doi.org/10.17670/MPed.2015.4.297>
- Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the strengths and difficulties questionnaire. *Journal of American Academy of Child Adolescence Psychiatry*, 40(11), 1337–1345. <https://doi.org/10.1097/00004583-200111000-00015>
- Gödény, A. (2013). Versélmény – Kortárs versek feldolgozása kisiskolás korban. In Podráczky, J. (Ed.), *Művészeti nevelés kora gyermekkorban, módszertani kaleidoszkóp* (pp. 51–64). Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
- Gustafsson, B., M., Gustafsson, A. & Proczkowska-Björklund, M. (2016). The Strengths and difficulties questionnaire (SDQ) for preschool children – a

- Swedish validation, *Nordic Journal of Psychiatry*, 70(8), 567–574. <https://doi.org/10.1080/08039488.2016.1184309>
- Hegedűs, Sz. (2019). A szociális és az érzelmi kompetencia összetevőinek fejlesztésére irányuló néhány program a nemzetközi és a hazai gyakorlatban. *Iskolakultúra*, 29(9), 21–37. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2019.9.21>
- Hegyí, I. (2000). *Fejlődési lépcsőfokok óvodáskorban*. Okker Oktatási Kiadó.
- Herzog, S. H. (2019). Visual Research Methods: Integrating Images in the Study of Social Problems. In Marvasti, A. & Trevino, A. J. (eds.): *Researching Social Problems* (pp. 172–187). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315107882-10>
- Heyman, M., Poulakos, A., Upshur, C. C. & Wenz-Gross, M. (2016). Discrepancies in parent and teacher ratings of low-income preschooler's social skills. *Early Child Development and Care*, 188(6), 759–773. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1236257>
- Honti, M. (2005). *Az óvodáskor*. Belváros-Lipótváros Nevelési Tanácsadó.
- Hosokawa, R. & Katsura, T. (2017). A longitudinal study of socioeconomic status, family processes, and child adjustment from preschool until early elementary school: the role of social competence. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 11(62), 1–28. <https://doi.org/10.1186/s13034-017-0206-z>
- Kasik, L. (2010). A szociálisprobléma-megoldó gondolkodás és képesség jellemzői. In Zsolnai, A. & Kasik, L. (Eds.), *A szociális kompetencia fejlesztésének elméleti és gyakorlati alapjai* (pp. 97–114). Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kasik, L. (2015). *Személyközi problémák és megoldásuk*. Gondolat Kiadó.
- Kasik, L. & Gál, Z. (2014). Óvodások szociálisprobléma-megoldó gondolkodása szüleik és pedagógusaik véleménye alapján. *Magyar Pedagógia*, 114(3), 189–213.
- Kasik, L. & Gál, Z. (2017a). Társas problémák és megoldásuk az osztályteremben. *Educatio*, 26(3), 484–496. <https://doi.org/10.1556/2063.26.2017.3.15>
- Kasik, L. & Gál, Z. (2017b). *Társas problémák és megoldásuk 3–7 évesek körében. Módszertani segédanyagok óvodapedagógusok számára*. Mozaik Kiadó.
- Katona, Gy. (2017). A kisgyermeknevelés jelentősége és társadalmi hatása. In Katona, K. & Körösi, I. (Eds.), *A humán tőke szerepe a gazdaságban* (pp. 37–55). Pázmány Press.
- Kayili, G. & Ari, R. (2016). The effect of Montessori method supported by social skills training program on Turkish kindergarten children's skills of understanding feelings and social problem solving. *Journal of Education and Training Studies*, 4(12), 81–91. <https://doi.org/10.11114/jets.v4i12.1965>
- Kárpáti, A. (2019). A vizuális nyelv szerepe az oktatásban és a tanulók megismerésében. In Kárpáti, A. (Ed.), *Vizuális kommunikáció az oktatásban* (pp. 9–50). Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Kescioğlu, O. S. (2015). Investigation of preschool children's interpersonal problem solving skills. *Education and Science*, 40(177), 327–342. <https://doi.org/10.15390/EB.2015.3240>

- Kovács, Gy. & Bakosi, É. (2004). Óvodapedagógia 1. kötet. Szerzői Kiadás.
- Klemenović, J. (2001). Óvodáskorú gyermekek kommunikációs képességének fejlesztése kétnyelvű környezetben. *Iskolakultúra*, 11(8), 98–104.
- Lakatos, K. (2011). Mutasd meg érzéseidet, de szabályozd a viselkedésedet! – Az érzelemszabályozás fejlődése. In Balázs, I. (Ed.), *A koragyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások* (pp. 146–178). Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- Merrell, K. W. (2002). *Preschool and kindergarten behavior scales (2nd Ed.)*. PRO-ED.
- Ocak, S. (2010). The Effects of Child-Teacher Relationships on Interpersonal Problem-Solving Skills of Children. *Infants and Young Children*, 23(4), 312–322. <https://doi.org/10.1097/IYC.0b013e3181f27769>
- Özgül, G. (2008). Kişilerarası problem çözme becerileri eğitimi programının okul öncesi kurumlara devam eden çocukların kişilerarası problem çözme becerilerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Romero-López, M., Pichardo, M.C., Bembibre-Serrano, J. & García-Berbén, T. (2020). Promoting Social Competence in Preschool with an Executive Functions Program Conducted by Teachers. *Sustainability*, 12. <https://doi.org/10.3390/su12114408>
- Shokri, A., Khosravi, A. & Hooman, H. A. (2013). Basic Psychometric Properties of the Preschool and Kindergarten Behavior Scales in a Sample of Iranian Children. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 84, 479–485. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.588>
- Shure, M. B. & Spivack, G. (1974). Preschool interpersonal problem-solving (PIPS) test: Manual. Hahneemann Medical College and Hospital.
- Snyder, J., Prichard, J., Schrepferman, L., Patrick, M. R., & Stoolmiller, M. (2004). Child impulsiveness-inattention, early peer experiences, and the development of early onset conduct problems. *Journal of abnormal child psychology*, 32(6), 579–594. <https://doi.org/10.1023/b:jacp.0000047208.23845.64>
- Solymosi, K. (2017). Fejlődés, szocializációs és környezet. In Kollár, K. & Szabó, É. (Eds.), *Pszichológusok pedagógiai kézikönyve* (pp. 40–64). Osiris Kiadó.
- Szítás, T. (2022). Egy mérőeszköz fejlesztése óvodások szociálisprobléma-megoldásának vizsgálatához, *Neveléstudomány*, 10(3), 24–35. <https://doi.org/10.21549/NTNY.38.2022.3.2>
- Szítás, T. & Kasik, L. (2020). Óvodások szociálisprobléma-megoldásának hazai és nemzetközi vizsgálatai, *Magyar Pedagógia*, 120(4), 373–389. <https://doi.org/10.17670/MPed.2020.4.373>
- Túri, E., Tóth, I. & Gervai, J. (2011). A Képességek és Nehézségek Kérdőív (SDQMagy) további vizsgálata nem-klinikai mintán, fiatal serdülők körében. *Psychiatria Hungarica*, 26(6), 415–425.

- Walker, S., Irving, K. & Berthelsen, D. (2002). Gender influences on preschool children's social problem-solving strategies, *The Journal of Genetic Psychology*, *163*(2), 197–209. <https://doi.org/10.1080/00221320209598677>
- Webster-Stratton, C. (1990). *Wally Game: A problemsolving skills test* [Unpublished manuscript]. University of Washington.
- Yang, H. J., Kuo, Y. J., Wang, L., & Yang, C. Y. (2014). Culture, parenting, and child behavioral problems: a comparative study of cross-cultural immigrant families and native-born families in Taiwan. *Transcultural Psychiatry*, *51*(4), 526–544. <https://doi.org/10.1177/1363461514532306>
- Youngstrom, E., Meltzer, W. J., Kogos, L. J., Schoff, K., Ackerman, B. & Izard, C. (2000). Interpersonal problem solving in preschool and first grade: Developmental change and ecological validity, *Journal of Clinical Child Psychology*, *29*(4), 589–602. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP2904_11

Szítás, T.

Pre-school Children's Social problem-solving skills in Hungarian schools in Vojvodina (Serbia) – Results of a Pilot Study

Social problem-solving is a complex – cognitive, emotional and behavioural – process aimed at solving interpersonal problems, in which Chang et al. (2004) identified problem orientation and problem solving-style (rational, impulsive, avoidance) as separate sub-processes. The age-language-cognitive characteristics of preschoolers, as well as the characteristics of the instruments that take these into account mean that there is less information available about social problem-solving in this age group. Previous research has shown that in the case of preschoolers more reliable data can be obtained by using triangulation. Based on this, the small sample (N=38) assessment had two main goals: (1) to explore the opinions of parents and teachers about the social problem-solving of preschoolers (4–6-year-olds) in Vojvodina by means of questionnaires, and (2) to directly assess children's social problem-solving with pre-existing tools and with a new tool developed by us, containing both verbal and visual elements. The purpose of the research was to explore how parents and teachers think about Hungarian minority preschoolers' social problem-solving in Vojvodina, whether family background variables influence them, as well as how 4–6-year-olds relate to their social problems and how they solve them. The data was collected with the parents and their teachers through questionnaires (SDQ, SPSQ), but from the children directly (SPS, SD-SPS) in face-to-face situations. Parents' and teachers' opinions differ in the case of SPSQ: teachers consider it most typical for children to show negative emotions towards their peers at the age of five, while parents consider them to be less typical at this age. Preschoolers' data showed that the expression of these negative emotions is most characteristic at the age of four. The evaluators see problem attitudes towards adults differently: parents consider it most typical at the age of six, though the differences by age groups pointed out that fathers also consider it typical at the age of five. The data of the six-year-olds agrees with the parents' opinions, according to which they thoughtfully ask for help to solve problems, which indicates a positive attitude towards adults. The results show the similarities and differences between parents, teachers, and preschoolers, which give more detailed information about preschoolers' social problem-solving, as well as providing help with a development programme for preschool teachers, with which they can more considered assessment and promotion of children's social problem-solving skills.

Keywords: social problem-solving, visual and verbal assessment tools, preschoolers in Vojvodina, triangulation

Szítás Teodóra: <https://orcid.org/0000-0003-1666-8710>